

Список використаних джерел

1. Брицький П.П. Західноукраїнські землі у роки Першої світової війни. Історична панорама / П.П. Брицький // Історична панорама: зб. наук. ст. – Чернівці: Рута, 2004. – Вип.2: Проблеми історії Першої світової війни. – С. 98–109.
2. Даларук С. З Історії народних шкіл Буковини / С.Даларук // Буковина. – 1992. – 14 трав. – С. 3.
3. Державний архів Чернівецької області. – Ф. 211. – Оп. 2. – Спр. 2217.
4. Там само. – Ф. 213. – Оп. 1. – Спр. 6625. – Од. зб., 1918–1940 рр. – Рум. мова.
5. Там само. – Ф. 217. – Оп. 70. – Од. зб., 1922–1940 рр. – Рум. мова.
6. Там само. – Ф. 973. – Оп. 1. – Спр. 20.
7. Папакін Г.В. Джерела для дослідження історії російських органів управління Східною Галичиною та Південною Буковиною під час Першої світової війни (1914–1917 рр.) / Г.В. Папакін // Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики: зб. наук. пр. – 2009. – Ч. 16. – С. 64–75.
8. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.) / О.І. Пенішкевич; М–во освіти і науки України, Чернів. нац. ун–т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці: Рута, 2002. – 519 с.
9. Петрюк І.М. До питання про періодизацію розвитку загальної середньої освіти в Буковині (1774–1918 рр.) / І.М. Петрюк // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: матеріали міжнар. наук.–практ. конф., (Чернівці, 28–31 жовтня 1996 р.): у 6 кн. – Чернівці, 1996. – Кн.2: Історично-педагогічні аспекти неперервної освіти. – С. 107.
10. Прикарпатская Русь. – 1915. – 1 (14) янв. – С. 12–13.
11. Российский государственный военно–исторический архив. – Ф.2003. – Оп. 1. – Д.1. – Л.23.
12. Центральний державний історичний архів України в м. Києві. – Ф.361. – Оп. 1. – Спр. 110.
13. Черкач Н. Коротка хронологія історії педагогіки на Буковині / Н.Черкач // Крайова освіта. – 2000. – 21 жовт. (№ 37/38). – С. 24; 28 жовт. (№ 39). – С. 16.

References

1. Bric'kij P.P. Zahidnoukrains'ki zemli u roki Pershoi svitovoi vijni. Istorichna panorama / P.P. Bric'kij // Istorichna panorama: zb. nauk. st. – Chernivci: Ruta, 2004. – Vip.2: Problemi istorii Pershoi svitovoi vijni. – S. 98–109.
2. Dalaruk S. Z Istorii narodnyh shkil Bukovini / S.Dalaruk // Bukovina. – 1992. – 14 trav. – S. 3.
3. Derzhavnij arhiv Chernivec'koi oblasti. – F. 211. – Op. 2. – Spr. 2217.
4. Tam samo. – F. 213. – Op. 1. – Spr. 6625. – Od. zb., 1918–1940 rr. – Rum. mova.
5. Tam samo. – F. 217. – Op. 70. – Od. zb., 1922–1940 rr. – Rum. mova.
6. Tam samo. – F. 973. – Op. 1. – Spr. 20.
7. Papakin G.V. Dzherela dlya doslidzhennya istorii rosijs'kih organiv upravlinnya Shidnoyu Galichinoyu ta Pivdennoyu Bukovinou pid chas Pershoi svitovoi vijni (1914–1917 rr.) / G.V. Papakin // Special'ni istorichni disciplini: Pitannya teorii ta metodyky: zb. nauk. pr. – 2009. – Ch.16. – S. 64–75.
8. Penishkevich O.I. Rozvitok ukrains'kogo shkil'nictva na Bukovini (XVIII – pochatok XX st.) / O.I. Penishkevich; M–vo osviti i nauki Ukraini, Cherniv. nac. un–t im. Yu.Fed'kovicha. – Chernivci: Ruta, 2002. – 519 s.
9. Petryuk I.M. Do pitannya pro periodizaciyu rozvitku zagal'noi seredn'oi osvity v Bukovini (1774–1918 rr.) / I.M. Petryuk // Sistema nererervnoi osvity: zdobutki, poshuki, problemi: materialy mizhnar. nauk.–prakt. konf., (Chernivci, 28–31 zhovtnya 1996 r.): u 6 kn. – Chernivci, 1996. – Kn.2: Istorichko–pedagogichni aspekty neperervnoi osviti. – S. 107.
10. Prikarpat'skaya Rus'. – 1915. – 1 (14) yanv. – S. 12–13.
11. Rossijskij gosudarstvenny'j voenno–istoricheskij arhiv. – F.2003. – Op. 1. – D.1. – L.23.
12. Central'nij derzhavnij istorichnij arhiv Ukraini v m. Kievi. – F.361. – Op. 1. – Spr. 110.
13. Cherkach N. Korotka hronologiya istorii pedagogiky na Bukovini / N.Cherkach // Krajova osvita. – 2000. – 21 zhovt. (№ 37/38). – S. 24; 28 zhovt. (№ 39). – S. 16.

Acatrini V. M., Librarian of the Scientific Library of Chernivtsi National University Fedkovicha; history teacher, secondary school I–III degree, Bagrinivka, Chernivtsi region (Ukraine, Chernivtsi), acatrinivl@ukr.net

The Education of Bukovina During the First World War (1914–1918)

Disclosed the goal of research, analyzes education in Bukovina during the First World War. Achieved paperwork related to education in Bukovina.

The author used the method in Article historiographical analysis, descriptive and analytical methods.

Conclusions. It was found that the effects of the First World War were displayed on the school system in Bukovina, and the majority of schools in general succumbed to destruction of the school was evacuated to Vienna.

Keywords: First World War, education, Galicia–Bucovina Governor–General, Dukedom of Bukovina.

Acatrini V. M., bibliotekar' Nauchnoy biblioteki Chernovitskogo natsional'nogo universiteta im. Yu. Fed'kovicha; uchitel' istorii sredney obshchegoobrazovatel'noy shkoly I–III stepeni, s. Bagrinivka, Chernovitskoy obl. (Ukraina, Chernovtsy), acatrinivl@ukr.net

Образование Буковины в годы Первой мировой войны (1914–1918)

Раскрыта поставленная цель исследования, проанализировано состояние образования на Буковине в годы Первой мировой войны. Выполнено обработку документов, связанных с образованием в Буковине.

Автор использовал в статье метод историографического анализа, описательный и аналитический методы.

Выводы. Выяснено, что последствия Первой мировой войны отображались на системе школьного образования на Буковине, а большинство школ вообще поддавались разрушению, часть школ была эвакуирована в Вену.

Ключевые слова: Первая мировая война, образование, Галицко–Буковинское генерал–губернаторство, Герцогство Буковина.

* * *

УДК 94[(470+571)+(477.74)]:929Георгієвський“1830/1911”(043.3)

Добролюбська Ю. А.

доктор філософських наук, професор, завідувача кафедрою всесвітньої історії та методології науки, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), JDOBROL@yandex.ru;

Ліхачова О. Є.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), dagazdagaz@ Rambler.ru

ВІДТВОРЕННЯ ІДЕЙ ЖУРНАЛУ “РАССВЕТ”

У ЛІТЕРАТУРНОМУ МИСТЕЦТВІ О. Я. БРУШТЕЙН

Аналізуються суспільна позиція журналу “Рассвет” щодо підготовки необхідних реформ, які б мали на меті модернізацію єврейського суспільства і емансипацію євреїв. Досліджується зв'язок між ідейною позицією “Рассвета” і фундаментальними засадами літературної діяльності О.Я. Бруштейн.

Метою статті є з'ясування основних проблем і принципів подальшого розвитку єврейського суспільства, які були викладені у журналі, та міри впливу цих ідей на творчість О.Я. Бруштейн.

З'ясовано, що журнал приділяв увагу низці найгостріших проблем, які стояли перед єврейським суспільством. За короткий час на його сторінках була розроблена програма суспільних та культурно–освітніх перетворень, направлених на емансипацію євреїв у Росії, яка залишилась актуальною і наприкінці XIX ст. Ідейний курс журналу, направлений на підвищення культурного й освітнього рівня єврейського населення Російської імперії був у повній мірі сприйнятий О.Я. Бруштейн та майстерно відтворений у її книгах.

Ключові слова: журнал, реформи, емансипація, літературне мистецтво.

У дореволюційній російській історіографії згадування про перший єврейський журнал, який видавався в Одесі російською мовою під назвою “Рассвет” були вкрай рідкими і, здебільшого, носили тільки довідковий характер [9]. Виключенням можливо назвати труд С.Л. Цінберга під назвою “Історія єврейської преси в Росії у зв'язку з громадськими течіями”. В ньому автор розглядав внесок “Рассвета” у розвиток регіональної єврейської преси, що видавалась російською мовою, приділяв значну увагу історії

створення та суспільній ролі цього журналу [14, с. 47–50]. Майже незмінною залишалась ситуація з вивченням місця і ролі “Рассвета” і у радянські часи. І тільки в українській історіографії почали з’являтися дослідження цього питання у роботах, пов’язаних з історією друку та краєзнавством. І.С. Гребцова у монографії “Періодична преса у суспільному розвитку Південного степового регіону Російської імперії (Друга третина XIX ст.)” розглядаючи питання становлення національної преси в регіоні, приділила значну увагу цьому виданню [6, с. 135–141]. Програма журналу, його ідейні установи розглядалися О.Є. Ліхачовою у статті, яка була присвячена дослідженню публіцистичної діяльності у ньому О.І. Георгієвського [10]. Невиправдано малим є обсяг робіт, присвячених вивченню літературної спадщини О.Я. Бруштейн. Серед цих робіт – спогади відомої письменниці і драматурга Л. Кабо, яка особисто була знайома з О. Бруштейн [8]. Серед останніх літературознавчих публікацій слід назвати статтю Д. Бикова “Олександра Бруштейн”, у якій аналізується феномен її творчості, і, наряду з цим, підкреслюється, що незважаючи на 130 річницю з дня народження авторки, яка відбулась у цьому році, до сього дня не видана повна збірка її творів [5].

Метою статті є дослідження проблем єврейського населення та тієї комплексної програми модернізації і просвітництва єврейського суспільства Російської імперії, що були викладені у журналі “Рассвет”. Також стаття має на меті визначення впливу ідейного напрямку журналу на літературну діяльність О.Я. Бруштейн.

Початок видання “Рассвета” було покладено 27 травня 1860 р. в Одесі. Цей журнал став першим єврейським російськомовним періодичним органом, що пропагував ідеї просвітництва і модернізації єврейських громад. Видавцями його були Й. Рабинович та І. Тарнополь [13, арк. 1–88]. Одним з діяльних учасників редакції і ведучим широкої постійної рубрики журналу під назвою “Огляд іноземної єврейської журналістики” став О.І. Георгієвський, який вже мав гарний досвід у журналістиці. У своїй рубриці О.І. Георгієвський висвітлював найяскравіші і найважливіші зміни в житті євреїв, виходячи з аналізу найбільш значущих європейських видань. В “Рассвете” зустрічались переклади з німецької, французької, італійської, англійської преси. Про користь такого підходу О.І. Георгієвський писав: “У літературі взагалі, а в журналістиці особливо відображається все життя будь-якого народу з її тимчасовими і вічними, матеріальними і моральними інтересами, радощами і горем” [11, 1860, № 1, с. 9–13]. Не сумнівався він і у впливовості журналістики на соціально-політичну і духовну складову життя суспільства. О.І. Георгієвський закликав звернутися до внутрішніх проблем єврейського суспільства шляхом вивчення подібних проблем єврейського світу за межами Росії. Одночасно він наполягає на необхідності не тільки займатися виключно єврейським питанням в гуманітарній сфері, але через найрізноманітнішу соціально-економічну діяльність євреїв приділяти увагу їхньому внеску в розвиток всіх європейських держав. До цього, на його думку, були всі підстави. “Своїми речовими і моральними капіталами євреї безсумнівно приносять велику користь тій країні, яка служить їм вітчизною...”

– писав О.І. Георгієвський [11, 1860, № 1, с. 10]. У розвинених країнах Західної Європи цей процес зникнення упереджень і прихованих гонінь на представників єврейської громади набрав у цей період дедалі більших темпів. Безумовно, що цьому процесу в чималій ступені сприяла активна участь євреїв у соціально-політичному житті країн, в яких вони проживали. Таким чином, можна виділити проблему впливу соціально-політичної діяльності єврейського населення на розвиток провідних європейських країн як одну з найважливіших проблем, розглянутих у ряді статей журналу.

У наступній групі статей редакція журналу і саме О.І. Георгієвський звертались до проблеми консерватизму єврейських громад. Він розвивав думку про те, що багато проблем євреїв кореняться в ортодоксальності єврейського суспільства, в настороженому ставленні до будь-яких, навіть незначних змін. Ці риси багато у чому заважали прогресу. Обговорюючи у статтях можливі шляхи прогресивного розвитку єврейської громади, редакція прямо пов’язувала цей шлях з новими тенденціями в освіті.

Таким чином, можна виділити ще одну важливу проблему, що знайшла висвітлення в “Рассвете” – проблему освіти євреїв. На сторінках журналу була представлена повна картина стану єврейської освіти в розвинених країнах Західної Європи, оцінені її плюси і мінуси. Всі ці дані дозволили прийти до висновку про розумність світської системи освіти для євреїв та державного підходу до її організації. Саме ці кроки, на думку журналу, підготували б міцний фундамент до майбутньої емансипації євреїв. У той же час у багатьох статтях журналу підкреслювалась думка про те, що світська освіта ні у якому разі не призведе до втрати національної ідентичності. Так, О.І. Георгієвський писав про ситуацію з освітою євреїв у Англії: “Ставши у багатьох відношеннях справжніми англійцями, вони не перестали, проте ж, бути істинними євреями” [11, 1861, № 44, с. 705–708].

Аналіз європейських матеріалів дозволив редакції журналу зосередитися на вивченні стану освіти євреїв у Росії. Журнал пропагувала ідею про те, що між російськими євреями знайшлося би багато здібних і гідних адміністраторів, суддів, професорів та вчителів. І якщо ці посади стали б їм доступними, вони принесли би значну користь державі. Статті журналу вказували на позитивний приклад спільної освіти євреїв з представниками інших націй і віросповідань. Можливість отримання повноцінної сучасної освіти редакція вважала одним з першорядних завдань для євреїв, які проживали в Російській імперії. Однак слід відзначити, що ці думки не завжди збігались з думкою ортодоксальних єврейських лідерів. Вони побоювалися, що будь-які зміни в цій сфері потягнуть за собою зміни норм іудаїзму, негативно позначаться на національній самобутності єврейського народу [14, с. 41–42].

Вивчення питання про освіту євреїв у Росії дозволило торкнутися ще однієї гострої теми. “Рассвет” неодноразово відзначав негативний вплив штучного обмеження проживання євреїв на всій території Російської імперії смугою осілої. Непримиренним критиком смуги осілої був і О.І. Георгієвський, але

через цензурні обмеження міг звертатися до цієї теми, лише спираючись на досвід західноєвропейських країн. Тим не менш уважний читач міг легко розгледіти в закликах до модернізації єврейського навчання, до можливості отримання повноцінної, сучасної освіти, перш за все заклик до ліквідації смуги осілості.

Статті “Рассвета”, присвячені якнайшвидшому вирішенню проблеми емансипації євреїв, а також загальноліберальна спрямованість редакції журналу викликали невдоволення місцевих і центральних цензурних органів [7, арк. 1–7]. Це призвело до закриття журналу, останній номер якого вийшов 19 травня 1861 р.

Слід зазначити, що питання, які були розглянуті журналом ще у 60 р. XIX ст., залишались актуальними для Російської імперії і наприкінці століття. Саме вони привернули увагу видатної дитячої письменниці, драматурга і громадського діяча – Олександри Яківни Бруштейн. Цій авторці належить більше 60 п'єс, написаних для дітей і юнацтва. Вона народилася в 1884 р. у місті Вільно в родині лікаря і письменника на ідиші Якова Ієхільевича Вигодського і його дружини Олени Семенівни Вигодської. О.Я. Бруштейн закінчила Бестужевські вищі жіночі курси. Ще гімназисткою, вона була репетитором і викладала на безкоштовних вечірніх курсах для робітників. Брала участь у революційному русі, працювала в організації “Політичний червоний хрест допомоги політичним в'язням і революціонерам у засланні” (1907–1917) [8]. Після 1917 р. вона активно боролась з неписьменністю, організувала в Петрограді школи грамоти, займалась створенням репертуару для дитячих театрів. Отже, біографія О.Я. Бруштейн вже сама по собі є прикладом того, як ідеї тісної міжнаціональної співпраці, які були викладені у “Рассвете”, поступово запроваджувались у життя. Її літературна діяльність розпочалась ще на початку XX ст., вона була авторкою віршів, робила переклади. Однак, найбільшу популярність серед читачів отримала її трилогія “Дорога уходить вдаль...”, “В рассветный час”, “Весна”, яка була видана у середині 50 – на початку 60 рр. XX ст. і основу якої склали спогади авторки про її дитинство, сім'ю та життя у провінційному місті [2; 3; 4]. Книги О.Я. Бруштейн, пройняті тонким почуттям гумору, розповідають про становлення дитячої душі, про мудрих і добрих людей, про перші зустрічі з лихом і несправедливістю, про формування таких понять як дружба, любов та співчуття.

Поряд з цим, твори О.Я. Бруштейн є справжньою енциклопедією суспільно–політичного життя Російської імперії кінця XIX – початку XX ст. О.Я. Бруштейн зверталась до подій первомайської демонстрації 1902 року, розповідала про студентські заворушення і робочі страйки. У її книгах знаходили відображення резонансні судові процеси. Так, чимало сторінок у трилогії присвячено вивченню суспільного резонансу, який був викликаний в Європі і Росії справою Дрейфуса [2]. Згадується в книзі і про справу мултанських вотяків, яка також сколихнула всю ліберальну громадськість Росії. Процес відбувався з 1892 по 1896 рр. і проходив над групою селян вотяків (удмуртів), які проживали в селі Старий Мултан Малмижського повіту Вятської губернії. Їх

звинувачували у людському жертвопринесенні язичницьким богам. Наклепницьке звинувачення було висунуто поліцейською владою проти 10 селян і мало на меті розпалювання національної ворожнечі. Суд, що відбувся в грудні 1894 р. в Малмижі, виправдав лише трьох селян. Інші були визнані винними у ритуальному вбивстві. Сенат, за скаргою захисту, скасував вирок. Другий розгляд у вересні – жовтні 1895 р. в Слабузі підтвердив перший вирок. І лише на третьому розгляді в травні – червні 1896 р. в Мамадише Казанської губернії обвинувачені були виправдані [1]. Велику роль у виправданні удмуртів зіграли виступи у пресі і на останньому розгляді в якості захисника В.Г. Короленка, а також висновок, який був наданий суду А.Ф. Коні. Ось як пише про це О.Я. Бруштейн: “І раптом, немов сонце, в увяї постає думка про Короленка. Письменник, автор “Сліпого музиканту”, кинув все, кинувся захищати маленький вотяцький народ, який був звинувачений у людоджерстві. Домігся другого, а тепер вже і третього суду! І адже Короленка – не один... з ним всі кращі люди Росії” [3, с. 127]. Підкреслювала письменниця і роль в цій справі обер–прокурора Сенату А.Ф. Коні, “за висновком якого і відбувається тепер третій розбір нещасливої мултанської справи” [3, с. 128]. Наводячи цитату з його промови, О.Я. Бруштейн чітко позиціонує і своє ставлення до цього діла. Вона пише: “В цій справі вчинена жорстока помилка. Звинувачуються не якісь окремі люди, що зробили або не зробили злочин, а звинувачується разом з ними весь вотяцький народ!” [3, с. 128].

Отже, проблеми, пов'язані з національною політикою держави займали важливе місце у творчості О.Я. Бруштейн. Її художня майстерність, постійна увага до людських характерів і дол, дозволили зобразити картину і повсякденних принижень і утисків, яким піддавалися представники національних меншин, які проживали в Російській імперії. З метою надання цим проблемам ще більшої документальності деякі сцени у трилогії були залучені саме з періодичної преси, зокрема, з журналу “Рассвет”.

3 лютого 1861 р. у “Рассвете” була опублікована стаття під назвою “Звичайний випадок” [11, 1861, № 37, с. 598–599]. Автор статті, який побажав залишитися невідомим, (підпис – Б–дъ Б–зонъ) оповідав про сумний випадок, що трапився в одну з п'ятниць на Єврейській вулиці в Одесі. Традиційно, у другій половині дня, тут розгоралась жвава ринкова торгівля. “Тут і блискача як сонце, пахуча хала, і пряник медовий, виготовлений з чистої житньої муки, і корінець хрону – необхідна принадлежність фаршированої риби, і все їстівне, чим тільки може продавець прислужитися покупцям в ім'я суботи”, – писав автор [11, 1861, № 37, с. 598]. Увагу читачів було звернено на “наглядача порядку у сермязі, озброєного палицею, який бочком пробирався крізь натовп”, якому всі що торгують, за давно заведеним порядком, віддавали частину своїх товарів, так що до кінця дня, його будка, що стояла в кінці вулиці, була переповнена їстівними продуктами [11, 1861, № 37, с. 598]. “Горе тому, хто поставить свій горщик з молоком на незазначене знаком місце. Того і дивися, винний опиниться в найближчій поліцейській частині”, – зазначалось в статті [11, 1861, № 37, с. 598]. Далі автор розповідав про стареньку, яка торгувала

дешевими пряниками. Її дочка відлучилася додому, щоб встигнути закінчити куховарство і підготуватися до суботи. Помітивши, що бабуся торгує “без дозволу”, поліцейський кілька разів вдарив її палицею, став обсіпати лайкою і вимагати забратися з цього місця. Від страху старенька і не ворухнулася. “Так ти ще й не послухаєшся, проклята жидівка!”, – закричав поліцейський. Одним поштовхом ноги він відкинув короб з пряниками прямо в канаву, наповнену каламутною водою”, – писав автор [11, 1861, № 37, с. 599]. Пряники пішли до дна, короб поплив уздовж канави. Втративши після цього до старої всякий інтерес, він пішов. Тут, до присутніх біля старенької людям, підійшла багато одягнена дама. Вона поцікавилася тим що відбулось і з’ясувала, що сума збитку склала близько 20 копійок. “У незнайомки наворачились сльози. З порт-моне який висів на правій руці вона вийняла депозитку, і засунувши її за пазуху старій поспішно віддалилась”, – зазначалось у статті [11, 1861, № 37, с. 599]. Бідну, приголомшену стареньку проводили додому. Цей випадок майже дослівно відтворено в книзі О.Я. Бруштейн. *Городовий на ім’я Кулак – “хабарник, злий пес, грубий хам по відношенню до беззахисного населення. Він йде по доріжці повільно, крадучись немов хижак і переслідуює порушників, які наважились торгувати після 8 години вечора”* [4, с. 96]. Головна героїня Саша Яновська та її батько стають свідками жахливої сцени. Кулак накинувся з лайкою на нещасну, літню, кульгаву бубличницю Хану, яка не встигла згорнути свою торгівлю. В наступну мить він “вдаряє ногою по Ханиному кошику з бубликами... В каламутну, брудну воду канави падають один, інший золотисті бублики і плывуть, як три маленькі місяця”, – писала авторка [4, с. 98]. Розлючений Кулак б’є чоботом і саму Хану.

Аналізуючи цей текст можливо стверджувати, що О.Я. Бруштейн були добре знайомі матеріали, що друкувались в журналі “Рассвет”. Цілком можливо, що журнал належав її батькові Якову Юхимовичу Выгодському, який ще у 12 років потрапив під вплив руху за освіту євреїв – хаскалі, і в подальшому став його прихильником. Закінчивши гімназію, він вступив у Військово-Медичну академію в Петербурзі й став лікарем. Після закінчення курсу він приїхав у Вільно, де відкрив свою практику. Саме в цей період Я.Ю. Выгодський став активно пропагувати принципи хаскалі. Він відстоював ідею модернізації єврейської освіти, виступав з доповідями, писав книги, керував єврейським медичним суспільством у Вільно [12].

Висновки. Редакції журналу “Рассвет” вдалось позначити найбільш значущі етапи та напрямки реформ, які мали бути проведені як єврейськими громадами, так і державною владою з метою посилення культурно-історичних зв’язків між російським та єврейським народами, що проживали на території Російської імперії. Слід підкреслити значний внесок журналу у теоретичну розробку системного підходу до процесу емансипації євреїв у Росії. Ця програма дій, викладена у свій час у журналі, стала надзвичайно ідейно близькою О.Я. Бруштейн. В її автобіографічному творі, як на прикладі історії своєї сім’ї, так і завдяки добре розробленим літературним персонажам, авторці вдалось показати важливість світської освіти для євреїв,

необхідність їх національної єдності, співпраці з представниками інших національностей. В трилогії докладно вивчені проблеми антисемітизму і національна політика царського уряду в цілому. Показана важливість захисту прав та інтересів єврейського населення і інших національних меншин Російської імперії. Глибока віра в перемогу добра, переконаність у необхідності поваги до людської особистості були лейтмотивом більшості статей журналу “Рассвет”. Саме на цих принципах ґрунтувався сюжет трилогії О.Я. Бруштейн і її творчість в цілому.

Список використаних джерел

1. Баранов А.Н. Дело мултанских вотяков, обвинявшихся в принесении человеческой жертвы языческим богам / Александр Николаевич Баранов; [сост. А.Н. Барановым, В.Г. Короленько и В.И. Суходоевым]; [под ред... [с предисл.] и с примеч. В.Г. Короленько, А.Н. Баранов]. – М. : тип. Рус. вед., 1896. – 252 с.
2. Бруштейн А. Весна / Александра Бруштейн. – М. : АСТ: Астрель, 2009. – 480 с.
3. Бруштейн А. В рассветный час / Александра Бруштейн. – М. : АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2010. – 541 с.
4. Бруштейн А. Дорога уходит в даль... / Александра Бруштейн. – М. : АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2010. – 446 с.
5. Быков Д. Александра Бруштейн / Д.Быков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gitanes-blondes.livejournal.com/100439.html>
6. Гребцова И.С. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (вторая треть XIX в.) / Ирэна Светозаровна Гребцова. – Одесса : Астропринт, 2002. – 408 с.
7. Державний архів Одеської області, Одеса. – Ф. 1. Управление Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора. 1828–1874 гг. – Оп. 203. – Д. 42. О редакторе журнала “Рассвет”, обвиненном в неблагонамеренности для царского правительства, 1861. – 7 л.
8. Кабо Л. Александра Яковлевна Бруштейн / Л.Кабо [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lechaim.ru/ARHIV/105/kabo.htm>
9. Лемке М.К. Очерки по истории русской цензуры и журналистики XIX столетия (с 19 портретами и 81 карикатурой) / Михаил Константинович Лемке. – СПб.: Типография Спб. т-ва. Печ. и Изд. Дома “Труд”, 1904. – 427 с.
10. Лихачева О.Е. Публицистическая деятельность А.И. Георгиевского в журнале “Рассвет” / О.Е. Лихачева // Научный вестник. Одесский державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – 2009. – № 10 (88). – С. 124–138.
11. Рассвет. Орган российских евреев. – 1860–1861.
12. Рафес Ю. Первый в мире союз врачей-евреев (г. Вильно) / Ю.Рафес [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://berkovich-zametki.com/2007/Starina/Nomer4/Rafes1/htm>
13. Російський державний історичний архів, Санкт-Петербург. – Ф. 772. Главное управление цензуры 1828–1862. – Оп. 1. – Д. 4044. О разрешении О.Рабиновичу и И.Тарнополью издания в Одессе журнала для евреев “Рассвет” на русском языке, 1857 г. – 88 л.
14. Цинберг С.Л. История еврейской печати в России в связи с общественными течениями / Сергей Лазаревич Цинберг. – Петроград, 1915. – 264 с.

References

1. Baranov A.N. Delo multanskikh votyakov, obvinjavshihsva v prinesenii chelovecheskoy zhertvy yazycheskim bogam / Aleksandr Nikolaevich Baranov; [sost. A.N. Baranovyim, V.G. Korolenko i V.I. Suhodoevyim]. – M. : tip. Rus. ved., 1896. – 252 s.
2. Brushteyn A. Vesna / Aleksandra Brushteyn. – M. : AST: Astrel, 2009. – 480 s.
3. Brushteyn A. V rassvetnyiy chas / Aleksandra Brushteyn. – M. : AST: Astrel; Vladimir: VKT, 2010. – 541 s.
4. Brushteyn A. Doroga uhodit v dal... / Aleksandra Brushteyn. – M. : AST: Astrel; Vladimir: VKT, 2010. – 446 s.
5. Byikov D. Aleksandra Brushteyn / D.Byikov [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://gitanes-blondes.livejournal.com/100439.html>
6. Grebtsova I.S. Periodicheskaya pechat v obschestvennom

razvitiy Yuzhnogo stepnogo regiona Rossiyskoy imperii (vtoraya tret XIX v.) / Irena Svetozarovna Grebtsova. – Odessa: Astroprint, 2002. – 408 s.

7. Derzhavnyi arhiv Odeskoy oblasti, Odesa. – F. 1. Upravlenie Novorossiyskogo i Bessarabskogo general-gubernatora. 1828–1874 gg. – Op. 203. – D.42. O redaktore zhurnala “Rassvet”, obvinennom v neblagonamerennosti dlya tsarskogo pravitelstva, 1861. – 7 l.

8. Kabo L. Aleksandra Yakovlevna Brushteyn / L.Kabo [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.lechaim.ru/ARHIV/105/kabo.htm>

9. Lemke M.K. Ocherki po istorii russkoy tsenzury i zhurnalistiki XIX stoletiya (s 19 portretami i 81 karikaturou) / Mihail Konstantinovich Lemke. – SPb.: Tipografiya Spb. t-va. Pech. i Izd. Doma “Trud”, 1904. – 427 s.

10. Lihacheva O.E. Publitsisticheskaya deyatel'nost' A.I. Georgievskogo v zhurnale “Rassvet” / O.E. Lihacheva // Naukoviy visnik. Odeskiiy derzhavniy ekonomichniy universitet. Vseukrayinska asotsiatsiya molodih naukovtsiv. – 2009. – № 10 (88) – Movi ukr., ros. – S. 124–138.

11. Rassvet. Organ rossiyskikh evreev. – 1860–1861.

12. Rafes Yu. Perviy v mire soyz vrachev-evreev (g. Vilno) / Yu.Rafes [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://berkovich-zametki.com/2007/Starina/Nomer4/Rafes1/htm>

13. Rosiyskiy derzhavniy istorichniy arhiv, Sankt-Peterburg. – F. 772. Glavnoe upravlenie tsenzury 1828–1862. – Op. 1. – D.4044. O razreshenii O.Rabinovichu i I.Tarnopolyu izdaniya v Odesse zhurnala dlya evreev “Rassvet” na russkom yazyike, 1857 g. – 88 l.

14. Tsinberg S.L. Istoriya evreyskoy pechati v Rossii v svyazi s obschestvennyimi techeniyami / Sergey Lazarevich Tsinberg. – Petrograd, 1915. – 264 s.

Dobrolyubskaya J. A., Doctor of Sciences (Philosophy), Full Professor, Chief of Chair of World History and methodology of science of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky (Ukraine, Odessa), JDOBROL@yandex.ru;

Lihachova O. E., Candidate of historical Sciences, senior lecturer of the Chair of World History and methodology of science of South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky (Ukraine, Odessa), dagazdagaz@rambler.ru

Reproduction of ideas of the “Rassvet” journal in the literary arts of A. Y. Brushtein

In this article analyzes the social position of the magazine “Rassvet” preparing the necessary reforms that would promote the modernization of Jewish society and the emancipation of Jews. Explores the relationship between the ideological position of “Rassvet” and the fundamental principles of literary activity A.Y. Brushtein.

The aim of the article is to clarify the social problems and principles of further development of the Jewish community, which were posted in the journal, and the level of influence of these ideas on creativity produced A.Y. Brushtein.

The magazine had paid attention to a number of acute problems faced by the Jewish community. For a short time on its pages was designed program of social and educational reforms, aimed at the emancipation of the Jews in Russia, which has remained relevant in the late nineteenth century. The ideological course of the magazine, aimed at enhancing the cultural and educational level of the Jewish population of the Russian Empire was fully perceived A.Y. Brushtein and masterfully recreated in her books.

Keywords: journal, reforms, emancipation, literary art.

Добролюбовская Ю. А., доктор философских наук, профессор, заведующая кафедрой всемирной истории и методологии науки, Южно-украинский национальный педагогический университет им. К.Д. Ушинского (Украина, Одесса), JDOBROL@yandex.ru;

Лихачова О. Е., кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории и методологии науки, Южно-украинский национальный педагогический университет им. К.Д. Ушинского (Украина, Одесса), dagazdagaz@rambler.ru

Воплощение идей журнала “Рассвет” в литературном искусстве А.Я. Бруштейн

Анализируются общественная позиция журнала “Рассвет” по подготовке необходимых реформ, которые имели бы целью модернизацию еврейского общества и эмансипацию евреев. Исследуется связь между идейной позицией “Рассвета” и фундаментальными принципами литературной деятельности А.Я. Бруштейн.

Целью статьи является выяснение основных проблем и принципов дальнейшего развития еврейского общества, которые были представлены в журнале, и степени влияния этих идей на творчество А.Я. Бруштейн.

Выяснено, что журнал уделял внимание ряду острых проблем, которые стояли перед еврейским обществом. За короткое время на его страницах была разработана программа общественных и культурно-образовательных преобразований, направленных на эмансипацию евреев в России, которая оставалась актуальной и в конце XIX века. Идейный курс журнала, направленный на повышение культурного и образовательного уровня еврейского

населения Российской империи был, в полной мере, воспринят А.Я. Бруштейн и мастерски воссоздан в ее книгах.

Ключевые слова: журнал, реформы, эмансипация, литературное искусство.

* * *

УДК 94(477)“1918–1919”:329

Передерій І. Г.

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка (Україна, Полтава), igyna1006@ua.ru

У БОРОТБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ: МАЛОВІДОМА СТОРІНКА ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО

Висвітлено практично невідому сторінку з дипломатичної діяльності видатного українського діяча польського походження В'ячеслава Липинського, пов'язану з його спробами збереження для Української держави п'ятдесятимільйонного державного грошового фонду. Задля досягнення цієї мети проаналізовано весь комплекс доступних документальних джерел (як архівних, так і опублікованих), котрі допомогли з'ясувати позицію державника-Липинського на проблему використання коштів згаданого фонду, а також заходи, до яких удавався дипломат, щоб не допустити нераціональних витрат обмежених державних грошей. До наукового обігу введено невідомий досі епістолярій діяча, віднайдений автором розвідки у фондах Центрального державного історичного архіву України (м. Львів). Доведено послідовну державницьку позицію дипломата, який виявив себе як патріот і далекоглядний політик, що на вістря своєї діяльності ставив ідею успішного українського державотворення.

Ключові слова: В. Липинський, українське віденське посольство 1918–1919 рр., п'ятдесятимільйонний державний грошовий фонд.

Постать В'ячеслава Липинського – етнічного поляка, але справжнього політичного українця, основоположника українського консерватизму, ідеолога гетьмансько-монархічного руху, видатного українського історика, державного діяча доби національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. привертає пильну увагу вітчизняних науковців протягом останньої чверті століття. Від часу, коли було зняте ідеологічне табу з імені цієї непересічної особистості, у поле зору вчених потрапила як спадщина мислителя, так і різноманітні сфери його діяльності – наукова, політична, культурно-просвітницька, видавнича, публіцистична, пам'яткоохоронна, дипломатична. Однак і досі в біографії В. Липинського залишається низка недостатньо повно досліджених періодів та епізодів, що потребують усебічного висвітлення й історичного осмислення.

Проблема історії дипломатичної діяльності В'ячеслава Липинського як очільника української амбасад у Відні протягом червня 1918 – серпня 1919 рр. вже привертала увагу науковців. Зокрема, цій темі присвячені праці А. Буравченкова та Т. Заруди [1], Д. Веденєєва [2], І. Патера та Є. Франчука [3], В. Солдатенка [4], Т. Осташко [5; 6], І. Передерій [7]. У згаданих роботах їх автори переважно зосереджують увагу на дипломатичних кроках, здійснюваних очільником українського віденського посольства, труднощах та здобутках його зовнішньополітичної діяльності. На наш погляд, інтерес дослідників має становити не лише аналіз розв'язуваних В. Липинським суто дипломатичних питань. Адже на посаді амбасадора діяч виявив себе як справжній державник, котрий розв'язував питання міжнародного становища України у контексті її внутрішнього життя, оскільки добре